

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО СЛІДУ ПРОДУКТУ В УКРАЇНІ

Згідно з ініціативою «Єдиний ринок зеленої продукції» (ЕРЗП) товари та послуги компаній, які прагнуть вийти на ринок ЄС, повинні відповідати певним екологічним стандартам. Щоб сприяти чесній конкуренції в межах галузі та покращити порівняння і комунікацію щодо екологічних показників, Європейська Комісія (ЕК) запропонувала метод екологічного сліду продукту (ЕСП) як стандартний підхід для оцінки впливу продукції на довкілля протягом усього її життєвого циклу. Сьогодні метод ЕСП все частіше використовується для підтримання звітності з екологічних аспектів у законодавстві Європейського Союзу (ЄС). Так, наприклад, застосування ЕСП є обов'язковим у чинному положенні про аккумуляторні батареї та потенційно може бути використаний в ухваленій класифікації ЄС.

Для дотримання правил щодо екологічності продукції Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО), у рамках фінансованої ЄС програми «Європейський Союз для довкілля» (EU4Environment), впроваджує для країн Східного партнерства методологію екологічного сліду продукту як один із інструментів ініціативи ЄС «Єдиний ринок зеленої продукції».

В Україні цю ініціативу підтримує Центр ресурсоефективного та чистого виробництва (ЦРЕЧВ).

ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА

ЄДИНИЙ РИНОК ЗЕЛеної ПРОДУКЦІЇ

Запроваджена Європейською Комісією у 2013 році, ініціатива ЕРЗП пропонує набір принципів, які сприяють обміну інформацією про екологічні характеристики продукції та організацій – у такий спосіб виробники декларують свою екологічність. Ініціатива ЕРЗП спрямована на розроблення та застосовування єдиного підходу до екологічної оцінки продукції, яка продається у країнах ЄС.

ДЖЕРЕЛО: Впровадження методології ЕСП в компанії «snEco», Україна

ЕКОЛОГІЧНИЙ СЛІД ПРОДУКТУ

ЕСП – це рекомендована ЄС методологія, в якій за багатьма критеріями оцінюються екологічні характеристики товару чи послуги на основі оцінки життєвого циклу (від видобутку ресурсів до виробництва продукту та його утилізації). Вона розглядає 16 категорій впливу на довкілля та передбачає конкретні правила маркування, які зменшують свободу інтерпретації даних та сприяють впровадженню суворих вимог до якості та верифікації даних. Для конкретних груп товарів розробляються покатегорійні правила ЕСП (ППЕСП), які покликані забезпечити єдині правила маркування для всіх продуктів у визначеній сфері застосування, щоб зосередитися на ключових моментах впливу на довкілля у межах товарних категорій, а також щоб полегшити порівняння продуктів. Покатегорійні правила враховують результати оцінки ЕСП для одного або декількох репрезентативних продуктів, які слугують еталоном у своїй товарній категорії або підкатегорії.

МИСЛЕННЯ НА ОСНОВІ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ

Мислення на основі життєвого циклу враховує екологічний, економічний і соціальний вплив продукту протягом усього його життєвого циклу. Тож таке мислення спрямоване на підвищення стійкості продукту шляхом виявлення можливостей для вдосконалення виробничих процесів.

ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ

Екологічне маркування – це добровільна ініціатива, запроваджена для підтвердження екологічної якості продукту. Вона заохочує бізнес до маркування своєї продукції та впровадження екологічно чистих практик, що зрештою забезпечує подвійну вигоду як для бізнесу, так і для споживачів.

Action implemented by:

ЧИ ГОТОВА УКРАЇНА ПРИЄДНАТИСЯ ДО ЄДИНОГО РИНКУ ЗЕЛЕНОЇ ПРОДУКЦІЇ?

ЧИННЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Із 2018 року в Україні діє Закон № 5448-д «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який забороняє несанкціоноване використання таких термінів, як «еко», «біо» та «органічний» на її території. Виробники та постачальники послуг, які прагнуть зменшити свій вплив на довкілля та позиціонувати свій бренд і свою продукцію як екологічно чисті, можуть отримати сертифікацію та право на використання екологічного маркування від компетентної незалежної організації.

Крім того, Україна гармонізувала свою національну систему стандартизації до міжнародних стандартів серії ISO 14020 «Екологічне маркування та декларації».

До додаткових нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано стосуються галузі екологічного сільського господарства, належать:

- Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»
- Технічний регламент з екологічного маркування (з 2011 до 2018 року)
- Стандарт ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT)
- Стаття 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»
- Органічний стандарт
- Закон України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності»
- Стаття 8, Стаття 15 Закону України «Про стандартизацію». Технічний комітет, відповідальний за стандартизацію – ТК 82 «Охорона довкілля»
- Закон України «Про основні засади та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»

ОРГАНІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ

В Україні екосертифікація та екомаркування – добровільна практика. Водночас Угода про асоціацію з Європейським Союзом передбачає перехід країни на європейську систему незалежної сертифікації. Екологічна сертифікація та підтвердження екологічних переваг товарів і послуг у рамках програм екологічного маркування відповідають стандартам ISO 14 024. При цьому органи з оцінки та екомаркування повинні мати державну акредитацію відповідно до Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності».

Акредитація Національним агентством з акредитації підтверджує, що орган з оцінки відповідності дотримується національних стандартів та узгоджений з відповідними міжнародними та європейськими нормами.

З 2003 року функції екологічного маркування виконує орган із сертифікації продукції, створений при Всеукраїнській громадській організації «Жива планета», яка представляє Україну в Глобальній мережі екологічного маркування (GEN). Екологічні сертифікати видаються терміном на три роки.

СТАЛІ ЗАКУПІВЛІ

Закон України «Про публічні закупівлі» відіграє важливу роль у підвищенні екологічності товарів. Зокрема у статті 22 передбачається, що технічні та якісні характеристики предмета закупівлі повинні відповідати заходам із захисту довкілля. До цих заходів належить безпека та функціональні характеристики продукції, ефективне споживання енергії та води, скорочення відходів, скорочення викидів парникових газів, створення безпечного та комфортного середовища для навчання, роботи та життя. Реалізація сталих публічних закупівель (СПЗ) в Україні регулюється Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року». Оновлений Закон України «Про публічні закупівлі» забезпечує нові можливості для використання СПЗ відповідно до зобов'язань України, визначених у статті 152 Угоди про асоціацію з ЄС.

КЛЮЧОВІ ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ

Наявність конкретних зацікавлених сторін гарантує, що під час розроблення та впровадження законодавчої політики всі відповідні голоси будуть враховані, жодна сторона не залишиться поза увагою – так можна досягти синергії, яка підвищить імовірність успішного та масштабного впровадження практик ЕСП. Ефективне залучення зацікавлених сторін сприяє відкритому діалогу та прозорості і має вирішальне значення для просування зеленої продукції на ринку. Тож ініціативи ЕСП об'єднують різні зацікавлені сторони (як-от міжнародні організації, органи державної влади, експертні установи та кінцеві споживачі). Нинішня команда зацікавлених сторін свідчить про потужну підтримку обов'язкової сертифікації екологічно чистої продукції, а методологія ЕСП стає ключовим інструментом для верифікації. До ЕСП-ініціатив залучені й інші установи та зацікавлені сторони, зокрема:

Міжнародні організації: ЮНІДО, ОЕСР, ЕЕК ООН, Програма ООН з довкілля, Австрійська агенція розвитку, Світовий банк, Світова організація торгівлі, ПРООН, ЄБРР, АБР.

Регіональні ЕСП-експерти та установи: Федерація органічного руху України, Органік Стандарт, Всеукраїнська громадська організація «Жива планета», Сертифікація насіння та садивного матеріалу.

Державні органи: Міністерство аграрної політики та продовольства України, Кабінет Міністрів України

Іноземні органи сертифікації в Україні: загалом 20, серед яких організації з Нідерландів, Швейцарії, Італії, Німеччини, Угорщини, Литви, Польщі та Вірменії.

НАЦІОНАЛЬНІ РИНКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ НА ПІДТРИМКУ ІНІЦІАТИВИ ЄРЗП

ОБМЕЖЕНЕ ВИЗНАННЯ ПЕРЕВАГ ПРИ ОТРИМАННІ ОРГАНІЧНИХ СЕРТИФІКАТІВ

Пілотний проект у рамках програми EaP GREEN, реалізованої Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), підкреслив необхідність посилення ринкових стимулів щодо екологічності товарів. Цього можна досягти як безпосередньо через сталі публічні закупівлі, так і опосередковано через екологічну сертифікацію та екологічне маркування, що стимулює попит на покращені екологічні показники та зелені продукти і послуги. Опитування виявило невеликий відсоток впроваджених стандартів екологічного менеджменту на українських підприємствах. Компанії, які впровадили ISO 14001 (2,5% респондентів), ISO 50001 (0,7%), ISO 90001 (1%), були заохочені запитом клієнтів і бажанням покращити власну виробничу діяльність. Окрім того, завдяки опитуванню з'ясувалося про брак інформації щодо систем екологічного менеджменту (СЕМ) та їхніх переваг – це була здебільшого основна причина їхнього недостатнього використання. Лише 3,4% респондентів успішно взяли участь у тендерах зі сталих закупівель, які враховували екологічні вимоги.

ЗРОСТАННЯ ПОПИТУ НА ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТІ ПРОДУКТИ

Розвиток національного ринку екологічної продукції в Україні зумовлений кількома факторами, а саме: зростання споживчого попиту, прагнення до сталого розвитку та закріплена в національному законодавстві європейська інтеграція. Наразі попит на екологічну сертифікацію та маркування зростає серед компаній, що працюють як на національному, так і на міжнародному ринках. Цю тенденцію можна пояснити посиленням національної політики, підвищенням обізнаності про екологічні критерії продукції та міжнародні екологічні вимоги до неї. Загалом український ринок екологічної продукції не задовольняє споживчий попит, за винятком мийних засобів, фарб та лаків різних видів, сертифікованих як екологічно чисті продукти, що зазвичай доступні за ціною. Натомість для інших категорій товарів вибір екопродукції українського виробництва досить обмежений. Імпортовані переважно з європейських країн товари та продукти часто задовольняють попит споживачів, але вони значно дорожчі порівняно із вітчизняною продукцією.

БІЛЬШЕ ПРИКЛАДІВ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗЕЛЕНИХ ПРАКТИК

Різні вітчизняні приклади свідчать про загальний зсув у діяльності держави та бізнесу в бік зелених практик.

Зокрема навчальні заклади демонструють приклади впровадження сталих закупівель в Україні. Закупівля екопродукції також набуває інтересу серед компаній, які впроваджують системи екологічного менеджменту, будують зелені офіси та втілюють проекти зеленого будівництва. Серед таких прикладів – впровадження сталих закупівель у Київському палаці дітей та юнацтва, державному закладі «Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління», Національному транспортному університеті України та ТОВ «ВОЛЯ-КАБЕЛЬ». Проекти зеленого будівництва реалізували бізнес-центр «Оптіма Плаза», UNIT.City.

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ЕСП ДЛЯ ЕКСПОРТНИХ КОМПАНІЙ

Застосування методології ЕСП надає підприємствам можливість підвищити сталість своїх ланцюгів постачання та всього життєвого циклу продукції. Оцінка ЕСП дозволить отримати цінну інформацію про найбільший вплив на довкілля, етапи перероблення або стадії життєвого циклу продукту – це ідеальна стартова точка для пом'якшення негативного впливу на довкілля. Потенційні переваги застосування методології ЕСП:

БІЛЬШЕ ПРО ОЦІНКУ
ЕСП НА ВАШОМУ
ПІДПРИЄМСТВІ ТУТ

СКАНУЙ
КОД

ДОРОЖНЯ КАРТА: ГОТОВНІСТЬ УКРАЇНИ ПРИЄДНАТИСЯ ДО ЄРЗП

Ініціатива ЄРЗП спрямована на надання чіткої та надійної інформації для порівняння екологічних показників продукції й організацій шляхом встановлення єдиного підходу до оцінки впливу на довкілля для продуктів, що виходять на ринок ЄС. Дорожня карта готовності приєднатися до ЄРЗП – це рекомендації, що містять практичні дієві можливості та етапи, яких має досягти Україна для того, щоб бути готовою приєднатися до ЄРЗП і забезпечити торгівлю екологічно чистою продукцією на території ЄС.

Рисунки 1. Готовність приєднання до ЄРЗП (схематично)

НАЦІОНАЛЬНІ ІНІЦІАТИВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Розроблення політики: Україна володіє потужною законодавчою базою, щоб регулювати вживання різних маркувань, як-от «еко», «біо» та «органічний», а також щоб прискорити зниження негативного впливу на довкілля, а це створює хороші передумови для успішного впровадження ЕСП на національному рівні. Забезпечення відповідності нових законодавчих змін до стандартів ЄС має вирішальне значення для підтримання конкурентоспроможності продукції на ринку ЄС, і саме в цьому методологія ЕСП може стати цінним інструментом.

ДЖЕРЕЛО: Впровадження методології ЕСП на ТОВ «АЛЬФА ХТ», Україна

Системи моніторингу та оцінки: для забезпечення успішної реалізації законодавчих та стратегічних ініціатив важливо створити потужну систему моніторингу та оцінки. Також для досягнення оптимальних результатів слід сформувати виконавчий орган, залучивши до нього зацікавлених сторін із ключових промислових кластерів. Окрім того, для України вкрай важливо визначити товарні категорії, які можуть стати вагомими гравцями на європейському ринку. Зважаючи на це, Україні рекомендується взяти на себе ініціативу щодо розроблення покатегорійних правил ЕСП для таких груп товарів та забезпечити послідовний моніторинг.

Всі ці заходи допоможуть Україні підвищити свою конкурентоздатність на ринку ЄС, бути в авангарді змін у ЄС та підготувати до них провідні галузі національної промисловості.

Сталі публічні закупівлі: СПЗ відіграють ключову роль у популяризації методології ЕСП, стимулюючи впровадження практик оцінки життєвого циклу продукції при виборі екологічно сталих товарів і послуг. Закон України «Про публічні закупівлі», який сприяє покращенню екологічних характеристик товарів, а також його оновлена версія, створюють потужну нормативно-правову базу для практик зелених/сталих закупівель в Україні.

Наразі частка СПЗ в Україні становить майже 13% ВВП щорічно – це дає уряду можливість суттєво впливати на ринок, стимулювати інноваційний і сталий розвиток, посилити екологічну відповідальність бізнесу та пришвидшити перехід до моделі «зеленої економіки». Разом це все сприятиме появі більше стимулів для подальшого просування практик зелених/сталих закупівель в Україні.

РОЗБУДОВА ПОТЕНЦІАЛУ

Підвищення кваліфікації місцевих експертів з методики ЕСП – найважливіший компонент розбудови потенціалу, який вимагає реалізації цільових навчальних програм. Тож потенційні фахівці з ЕСП-оцінки повинні розуміти методику оцінки життєвого циклу (ОЖЦ) та мати досвід моделювання у спеціалізованому програмному забезпеченні, як-от SimaPro, – це необхідні передумови для участі в оцінці ЕСП-дослідженнях.

Методологію ЕСП також можна вважати вдосконаленою оцінкою життєвого циклу, що вимагає глибоких знань для ефективної роботи. Тож експерти з ЕСП повинні мати відповідний досвід у побудові моделей екологічного сліду (ЕС) із використанням спеціальних програмних інструментів, наприклад, SimaPro, або аналогічних платформ. Цей досвід передбачає всебічне розуміння функціональних можливостей і тонкощів програмного забезпечення, особливо при розробленні моделей ЕС. Тому майбутні ЕСП-фахівці повинні опанувати спеціальні навчальні програми, щоб уміло користуватися важливими програмними інструментами та мати доступ до баз даних, що містять уже розроблені набори даних про різні промислові процеси (дані про екологічний слід).

МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ

Фінансові стимули: щоб створити сприятливі умови щодо запровадження справедливих і рівних умов для зеленої продукції в Україні, всі підприємства повинні бути заохочені до екологізації своїх товарів. Окрім того, слід налагодити плідну співпрацю між урядом, організаціями із підтримки бізнесу та фінансовими установами для підвищення обізнаності, а також фінансово стимулювати впровадження методики ЕСП. Ще можна розробити й оцінити екологічні податкові стимули (наприклад, запровадити схеми зниженого оподаткування для ресурсоефективних та екологічно чистих технологій виробництва), а також програми підтримки у формі субсидій або співфінансування дорадчих і консультаційних послуг для обґрунтування екологічних показників.

ДЖЕРЕЛО: Впровадження методології ЕСП в компанії «спЕсо», Україна

ДЖЕРЕЛО: Впровадження методології ЕСП на ТОВ «АЛЬФА ХТ», Україна

Розвиток бази даних: наразі в Україні існують значні прогалини щодо даних через відсутність інформації про процеси в регіонах. Деяким компаніям складно надати експертам необхідну інформацію (часто через незнання про потоки «вверх або вниз за течією» у виробничих циклах, а також через відсутність систем для зберігання або моніторингу операційних даних). Наявність даних у достатній кількості сприятиме більш точній та ефективній оцінці ЕСП, що дозволить компаніям краще зрозуміти свій вплив на довкілля, визначити сфери для вдосконалення та ухвалювати обґрунтовані рішення щодо сталого розвитку та зменшення екологічного впливу.

Цю ситуацію можна покращити завдяки покращенню комунікації та прозорості ланцюгів постачання, а також шляхом впровадження систем внутрішнього моніторингу для вимірювання вхідних і вихідних даних. Доцільно сприяти співпраці між місцевими громадами, урядом, підприємствами та міжнародними організаціями для обміну інформацією та запровадження досліджень. Окрім того, підприємства повинні мати доступ до спеціальних ІТ-інструментів для підтримки обчислень і аналізу даних, як-от SimaPro, Ecochain та OpenLCA.

ПІДВИЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ

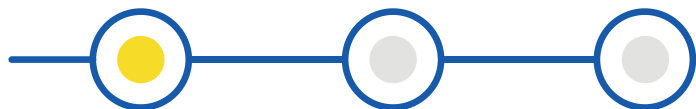
Дослідження ЕСП вимагає експертних знань і глибокого розуміння як ланцюгів постачання, так і наслідків методологічного вибору. Це також потребує співпраці між експертами в різних галузях для отримання надійних даних. Розгортання діяльності з оцінки екологічного сліду продукту завжди має надавати пріоритет побудові міцної основи та встановленню реалістичних часових рамок. Будь-який регіон країни отримає вигоду, якщо його університети інтегрують курси з оцінки ЕСП у відповідні початкові програми. Набуття практичного досвіду також сприятиме міжгалузевій співпраці для виконання робіт у реальних умовах.

Наприклад, запрошення фахівців-практиків у сфері ЕСП для лекційних занять або семінарів сприятимуть розвитку знань і розбудові потенціалу. Тож рекомендується розширити навчальні ініціативи для експертів шляхом підвищення обізнаності про необхідність потенціалу ЕСП у певному регіоні та залучення додаткових зацікавлених сторін для нарощування потенціалу в Східній Європі.

Збільшення загальної кількості експертів також розширить можливості для масштабного виконання ЕСП-досліджень, що посилить потенційний вплив і обсяги сталих ініціатив у регіоні.

ПЕРСПЕКТИВИ НА МАЙБУТНЄ

Запропоновані етапи загальної готовності до ЄРЗП можна розглянути як потенційні сценарії розвитку України з метою створення екосистеми для її успішного приєднання до ЄРЗП в Євросоюзі. Описані далі етапи можуть утворити синергію, яка базуватиметься на діях та ефективній співпраці між зацікавленими сторонами. Фактично Україна може почати з першого етапу, одночасно готуючись переходити до етапів сприяння та консолідації.

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП

На цьому етапі в Україні функціонує екосистема з аналітичними центрами, що дозволяє впроваджувати дієві ініціативи з підвищення обізнаності та розбудови потенціалу. У цій моделі аспекти ЕСП інтегровані в широкий спектр документів державної політики та стратегії, хоча конкретних планів щодо спеціальних нормативних актів недостатньо. Уповноважений національний орган прагне до міжнародного визнання та нарощує внутрішній потенціал. Неурядові організації та аналітичні центри відіграють вирішальну роль у підготовці країни до втілення практик ЕСП, а приватний сектор демонструє обізнаність та зацікавленість у започаткуванні такої ініціативи.

ЕТАП СПРИЯННЯ

На другому етапі в Україні діє синергетична екосистема, яка створює сприятливе середовище для застосування методології ЕСП. Аспекти ЕСП чітко інтегровані в державну політику й стратегічні документи та підтримуються спеціальними нормативними актами. Уповноважений національний орган отримує міжнародне визнання, а Уряд береться виконувати координаційну роль, керуючи програмами підтримки на державному рівні, забезпечуючи фінансові стимули та сприяючи використанню інструментів інформаційних технологій для обчислення та моделювання даних. Неурядові організації та інші аналітичні центри виконують роль експертів, а приватний сектор може вибрати успішні бізнес-кейси із впровадження практик ЕСП, щоб посилити присутність України на експортних ринках.

ЕТАП КОНСОЛІДАЦІЇ

Третій етап – зрілий рівень, на якому система ЕСП в Україні розвивається як комплексна та чітко налагоджена екосистема із потужною якісною інфраструктурою, яка підтримує схему впровадження методології ЕСП. На цьому етапі передбачається застосування методології на національному рівні, що забезпечує дотримання екологічних стандартів. Уповноважений національний орган вже отримав міжнародне визнання, а місцеві органи сертифікації, відповідно до протоколів екологічного маркування ЄС, не лише сертифікують українські компанії, але й співпрацюють із клієнтами в усьому світі. Уряд країни тісно співпрацює з громадськими організаціями та партнерами, узгоджуючи політику та пріоритети розвитку із практиками ЕСП. Приватний сектор демонструє рішучу прихильність до сталого розвитку, застосовуючи ефективні ЕСП-практики і здобуваючи визнання завдяки ЕСП-маркуванню.

Про програму EU4Environment

Програма «Європейський Союз для довкілля» (EU4Environment) покликана допомагати країнам Східного партнерства зберегти свій природний капітал і покращити екологічний добробут населення, підтримуючи діяльність із захисту довкілля, демонструючи і відкриваючи можливості для більш «зеленого» зростання, а також імплементуючи механізми для кращого управління екологічними ризиками та впливами. Програма фінансується Європейським Союзом та реалізується консорціумом міжнародних партнерів, серед яких Організація з економічної співпраці та розвитку (ОЕСП), Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН), ООН з довкілля (ЮНЕП), ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) та Світовий банк. Проект виконується у період з 2019 до 2024 року. Бюджет програми – 20 млн євро.

Дисклеймер

Ця публікація була розроблена за фінансової підтримки Європейського Союзу. Відповідальність за її зміст несе виключно ЮНІДО. Публікація не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу. До цієї роботи не застосовувалося офіційне редагування ООН. Визначення, які використовуються, і викладення матеріалів у цьому документі не означають висловлення будь-якої думки з боку Секретаріату Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста чи району, або їхніх органів влади, або щодо делімітації їхніх кордонів чи меж, або їхньої економічної системи чи рівня розвитку. Такі терміни, як «розвинуті», «промислово розвинуті» і «ті, що розвиваються», призначені для статистичних цілей та не обов'язково виражають судження про стадію розвитку, яка досягнута конкретною країною чи регіоном. Згадування назв фірм або комерційних продуктів не означає їхнього схвалення з боку ЮНІДО. Відповідальними за викладені думки, цифри та оцінки є автори цього документу, і їх не слід розглядати як такі, що відображають погляди або схвалення ЮНІДО або держав-членів.

© - 2024 - UNIDO. Всі права захищені. Ліцензовано в Європейському Союзі на певних умовах.

Організація Об'єднаних Націй
з промислового розвитку (ЮНІДО)
Тетяна Чернявська
Координаторка програми EU4Environment
тел.: +43 1 26 0 26 5520
E-mail: t.chernyavskaya@unido.org